

## Bank sektorunda genişlənmə və Azərbaycan kiçik kredit xidmətlərinin yüksəlməsi

Məmmədova Şəlalə Rəhim qızı <sup>ORCID</sup> 0009-0004-2514-1958

Sumqayıt Dövlət Universiteti, Sumqayıt, Azərbaycan, baş müəllim  
[shalala.mammadova@sdu.edu.az](mailto:shalala.mammadova@sdu.edu.az)

| MƏQALƏ HAQQINDA MƏLUMAT                                                                                                     | XÜLASƏ                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                  |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <b>Məqalənin tarixçəsi</b><br>Daxilolma tarixi: 18.07.2025<br>Düzəliş tarixi: 12.11.2025<br>Qəbul olunma tarixi: 28.01.2026 | <i>Azərbaycan iqtisadiyyatında maliyyə sabitliyinin təmin olunması, real sektorun maliyyə resurslarına çıxış imkanlarının genişləndirilməsi və rəqabət mühitinin formalaşdırılması məqsədilə bank sektorunda genişlənmə siyasəti həyata keçirilir. Bu siyasətin əsas istiqamətlərindən biri ölkə üzrə kiçik kredit xidmətlərinin əlçatanlığının artırılması, kredit məhsullarının çeşidinin genişləndirilməsi və regionlarda maliyyə inklüzivliyinin gücləndirilməsidir. Kiçik kreditləşmə iqtisadi fəallığın yüksəldilməsi, özünüməşğulluğun dəstəklənməsi, biznes təşəbbüslərinin stimullaşdırılması baxımından əhəmiyyətli rol oynayır. Bank sektorunda rəqəmsallaşma, risklərin idarə edilməsi və yeni kredit mexanizmləri kiçik kredit xidmətlərinin effektivliyini artıran əsas amillərdəndir</i> |
| <b>Açar sözlər</b><br>bank sektoru, kiçik kreditlər, maliyyə inklüzivliyi, kredit portfeli, risklərin idarə edilməsi        |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                         |

### Giriş

Azərbaycan iqtisadiyyatında innovativ inkişaf modeli çərçivəsində maliyyə sektorunun gücləndirilməsi prioritet istiqamətlərdən biri kimi müəyyən edilmişdir. Bu baxımdan bank sektorunun modernləşdirilməsi, rəqəmsal xidmətlərin genişləndirilməsi və kiçik kredit xidmətlərinin əlçatanlığının artırılması dövlət siyasətinin əsas hədəflərindən biridir. Müasir çağırışlara uyğun olaraq banklar öz fəaliyyətlərini diversifikasiya edir, yeni kredit məhsulları hazırlayır, rəqəmsal platformalardan istifadəni artırır və risklərin idarə edilməsində qabaqcıl yanaşmaları tətbiq edirlər. Kiçik kredit xidmətləri isə xüsusilə regionlarda biznes təşəbbüslərinin dəstəklənməsi, əhəlinin maliyyə ehtiyaclarının ödənilməsi və biznes mühitinin inkişafı üçün mühüm mexanizmə çevrilmişdir.

Kiçik kredit fəaliyyətinin mahiyyəti ondan ibarətdir ki, müxtəlif gəlir səviyyəsinə malik fərdlər və mikro sahibkarlar iqtisadi proseslərə daha çevik şəkildə qoşula bilər, yaranan maliyyə boşluqları operativ şəkildə kompensasiya edilir. Bu xidmətlərin mahiyyətində risklərin qiymətləndirilməsi, kreditlərin tez və effektiv verilməsi, maliyyə savadlılığının artırılması kimi amillər dayanır [1, s.1025].

### Kiçik kreditləşmənin bank sektorunun inkişafına təsiri, üstün və zəif cəhətləri

Kiçik kreditlərin üstünlüklərindən biri onların geniş əhali kütləsinə yönəlməsidir. Banklar bu kreditləri daha çevik prosedurlarla təqdim edir və beləliklə real sektorun maliyyə resurslarına çıxışını genişləndirirlər. Kiçik kreditlərin aktiv artımı iqtisadiyyatın dövriyyə sürətinin yüksəlməsinə, istehlak tələbinin artmasına və biznes təşəbbüslərinin yaranmasına səbəb olur [2, s.45]. Buna əlavə olaraq, kiçik kreditlər fərdi sahibkarlığın formalaşmasında mühüm stimül rolunu oynayır və yeni yaradılan bizneslərin başlanğıc kapitalını təmin etməyə kömək edir. Bu kredit növü aşağı gəlir qruplarının iqtisadi fəaliyyətə cəlb olunmasını asanlaşdırır və sosial inklüzivliyin genişlənməsinə şərait yaradır. Kiçik kreditlər qısa müddət ərzində təsərrüfat fəaliyyətini bərpa

etmək istəyənlər üçün əlverişli maliyyə aləti hesab olunur. Eyni zamanda, bu kreditlər əhalinin maliyyə intizamının formalaşmasına, büdcə idarəetmə bacarıqlarının təkmilləşməsinə və gəlir-məxaric balansının daha səmərəli planlaşdırılmasına təkan verir. Kiçik məbləğli kreditlərin verilməsi bankların müştəri bazasını genişləndirir və uzunmüddətli loyallıq müştəri auditoriyasının formalaşmasına şərait yaradır. Bu xidmət növü həmçinin banklar üçün faiz gəlirlərinin daha sabit şəkildə formalaşmasına imkan verir və portfelin daha balanslı şəkildə idarə olunmasına şərait yaradır. Kiçik kreditlərin geniş yayılması regionlarda kiçik biznesin artımına təkan verir, əhalinin məşğulluq səviyyəsini yüksəldir və istehsal proseslərinin şaxələndirilməsinə xidmət edir. Bu kreditlər həmçinin qadın sahibkarlığının inkişafında əhəmiyyətli rol oynayır, çünki kiçik kredit proqramlarından istifadə edənlərin böyük hissəsi qadın mikro-sahibkarlardır.

Kiçik kreditlər çox zaman kredit tarixçəsi zəif və ya olmayan şəxslər üçün ilk maliyyə imkanı rolunu oynayır və onların gələcəkdə daha iri kreditlərə çıxışını asanlaşdırır. Geniş tətbiq olunan kiçik kredit mexanizmləri ölkədə maliyyə savadlılığının yüksəldilməsinə və maliyyə münasibətlərində şəffaflığın artırılmasına səbəb olur. Bu kreditlərin çevik olması, müxtəlif ödəniş qrafiklərinin təklif edilməsi və bürokratik tələblərin azaldılması iqtisadi subyektlərin maliyyə qərarlarını daha operativ verməsinə imkan yaradır.

Bununla yanaşı, bank sektorunun bu xidmətləri genişləndirməsinin başlıca üstünlükləri aşağıdakılardır:

- bazar dəyişikliyinə sürətli adaptasiya imkanı;
- müştəri portfelinin genişlənməsi;
- risklərin diversifikasiyası;
- regionlarda iqtisadi aktivliyin artması.

Lakin kiçik kreditlərin zəif tərəfləri də mövcuddur:

- yüksək defolt riski;
- zəif maliyyə savadlılığı olan əhali qruplarında ödəniş intizamının aşağı olması;
- girov təminatının məhdudluğu;
- yüksək əməliyyat xərcləri.

Bunlarla yanaşı, kiçik kreditlərin zəif tərəfləri məhsulun yüksək marjasını tələb edir və bu da bəzi əhali qrupları üçün kredit yükünü artırır. Kiçik kreditlərin qısa müddətli olması bəzən borcalanların biznes dövryyəsinə uyğun gəlmir və bu da ödəniş çətinliyi yarada bilər. Çoxsaylı kiçik kreditlərin idarə edilməsi banklar üçün əlavə resurs yükü formalaşdırır və əməliyyat xərclərini artırır. Zəif maliyyə savadlılığı kredit risklərinin proqnozlaşdırılmasını çətinləşdirir və banklar üçün əlavə müşahidə mexanizmlərinin tətbiqini tələb edir[3, s.98].

Kiçik kredit xidmətlərinin genişlənməsi kreditləşmə bazarında rəqabəti artırdığı üçün banklar arasında faiz dərəcələrinin optimallaşdırılması prosesi baş verir ki, bu da mənfəət marjalarının azalmasına səbəb ola bilər. Bəzi hallarda kiçik kreditlər qeyri-rəsmi iqtisadi fəaliyyətlə məşğul şəxslərin maliyyə yükünü artırır və onların ödəniş qabiliyyətinə mənfi təsir göstərir. Bununla belə, kiçik kreditləşmə iqtisadi canlanmanın mühüm stimulu kimi çıxış edir və bank sektorunda portfel dayanıqlığını gücləndirir. Kiçik kreditlərin çoxsaylı olması portfelin risk daralmasına deyil, daha geniş yayılmış risk paylaşımına imkan yaradır ki, bu da bankların maliyyə sabitliyini gücləndirir. Nəticə etibarilə, kiçik kreditlər həm mikro səviyyədə fərdi rifahın artırılmasına, həm də makro səviyyədə iqtisadi aktivliyin yüksəlməsinə xidmət edir.

#### **Bank sektorunda kiçik kredit xidmətləri üzrə strategiyalar**

Kiçik kredit xidmətlərinin genişləndirilməsi məqsədilə banklar müxtəlif strategiyalar tətbiq edir. Ən səmərəli yanaşma kimi əməkdaşlıq strategiyası çıxış edir. Bu strategiya bankların digər maliyyə institutları, dövlət proqramları və beynəlxalq təşkilatlarla əməkdaşlığını genişləndirir. Bu cür əməkdaşlıq banklara daha ucuz resurs əldə etmək, kredit risklərini bölüşdürmək və kredit şərtlərini daha münasib etmək imkanı yaradır. Əməkdaşlıq mexanizmləri vasitəsilə banklar

regionlarda fəaliyyət göstərən sahibkarların maliyyələşmə imkanlarını artırır və yerli iqtisadi potensialın reallaşdırılmasına şərait yaradır. Bundan başqa, tərəfdaşlıq strategiyası çərçivəsində banklar yeni kredit məhsullarının hazırlanması, biznes təlimlərinin təşkili və borcalanların maliyyə savadlılığının artırılması istiqamətində dəstək göstərilir. Kiçik kreditlərin inkişafı üçün hökumət proqramları ilə əlaqələndirilmiş fəaliyyət də mühüm rol oynayır və bu əlaqə kreditlərin daha əlçatan olmasını təmin edir. Əməkdaşlıq strategiyasının digər üstünlüyü ondan ibarətdir ki, banklar bu yolla öz risk portfellerini daha səmərəli idarə edə bilər və kreditlərin geri dönüş səviyyəsini yüksəldirlər.

Eyni zamanda frəncayzinq modeli kimi bank xidmətlərində genişlənmə formaları da müşahidə olunur. Bu çərçivədə banklar kiçik sahibkarlarla əməkdaşlıq edərək kredit paketlərinin şərtlərini optimallaşdırır, texniki və məsləhət dəstəyi göstərir. Frəncayzinq modeli biznesin standartlaşdırılmış fəaliyyət çərçivəsində işləməsinə imkan yaradır və bu da banklar üçün kredit risklərinin azalmasına şərait yaradır. Bu model çərçivəsində kiçik sahibkarlar daha tanınmış brend adı altında fəaliyyət göstərdikləri üçün onların bazara çıxış imkanları genişlənir və gəlirləri daha sabit olur. Kredit portfelinin bölüşdürülməsi, risklərin sığortalanması və rəqəmsal kredit mexanizmlərinin tətbiqi bu sahədə mühüm rol oynayır. Rəqəmsal bankçılıq kiçik kreditlərin verilmə prosesini sadələşdirir, kreditlərin təhlilini avtomatlaşdırır və xidmətin əhatə dairəsini genişləndirir [4, s.120].

Rəqəmsal həllər banklara əməliyyat xərclərini azaltmağa, kredit risklərini daha tez qiymətləndirməyə və müştəri davranışını daha dəqiq proqnozlaşdırmağa şərait yaradır. Süni intellekt və məlumat analitikası kredit scoring mexanizmlərini təkmilləşdirir, bununla da banklar daha dəqiq risk qiymətləndirməsi aparır. Kiçik kredit strategiyalarının effektivliyi həm də müştərilərlə fərdi yanaşma, dinamik ödəniş qrafikləri və alternativ qiymətləndirmə metodlarının tətbiqi ilə artır. Bankların sosial yönümlü kredit proqramlarında iştirakı kiçik kreditlərin əhatə dairəsini genişləndirir və daha çox ailənin maliyyə xidmətlərinə çıxışını təmin edir. Regionlar üzrə filial şəbəkələrinin genişləndirilməsi və mobil bank xidmətlərinin tətbiqi kiçik kreditlərin əlçatanlığını artıran mühüm amillərdəndir. Nəticə etibarilə, strategiyaların düzgün seçilməsi və vahid idarəetmə çərçivəsinin tətbiqi bank sektorunda kiçik kreditlərin dayanıqlı inkişafına şərait yaradır.

#### **Azərbaycanda kiçik kredit xidmətləri üzrə statistik göstəricilər**

2019–2023-cü illərdə Azərbaycanda bank sektoru tərəfindən təqdim olunan kiçik kreditlər iqtisadi fəallığın güclənməsi ilə paralel olaraq artım meyli göstərmişdir. Bu dövrdə kredit portfelinin təkmilləşməsi, rəqəmsal bankçılığın genişlənməsi və maliyyə xidmətlərinə çıxış imkanlarının artırılması kiçik kreditlərin əhatə dairəsini əhəmiyyətli dərəcədə genişləndirmişdir. Xüsusilə regionlarda iqtisadi aktivliyin yüksəlməsi kiçik kredit tələbatını artıran mühüm amillərdən biri olmuşdur. Rəqəmsal kredit mexanizmlərinin tətbiqi daha çevik və sürətli kredit prosesinə imkan yaratmaqla müştəri sayının artmasına şərait təmin etmişdir.

Ümumilikdə göstərilən dövrdə kiçik kreditlərin həcmnin artması bank sektorunda diversifikasiya səviyyəsini yüksəltmiş, iqtisadi iştirakçıların maliyyə resurslarına çıxışını genişləndirmişdir. Bu göstəricilər Azərbaycanda kiçik kreditləşmə üzrə sabit artım tendensiyaşının formalaşdığını deməyə əsas verir.

#### **Cədvəl 1.**

*2019–2023-cü illərdə banklar tərəfindən verilmiş kiçik kreditlərin sayı*

| <b>Göstəricilər</b>                   | <b>2019</b> | <b>2020</b> | <b>2021</b> | <b>2022</b> | <b>2023</b> |
|---------------------------------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|
| Kiçik kreditlərin ümumi sayı          | 182 000     | 195 300     | 210 500     | 233 100     | 257 800     |
| Regionlar üzrə pay (%)                | 38%         | 42%         | 44%         | 46%         | 49%         |
| Rəqəmsal kanallarla verilən kreditlər | 12%         | 18%         | 26%         | 34%         | 47%         |

Cədvəl 1-in məlumatları göstərir ki, 2019–2023-cü illər ərzində kiçik kreditlərin ümumi sayında davamlı artım müşahidə olunmuş və bu artım hər il iqtisadi fəallığın yüksəldiyini nümayiş etdirmişdir. 2019-cu ildə 182 min olan kiçik kredit sayı 2023-cü ildə 257,8 minə çataraq ümumilikdə əhəmiyyətli artım tempini qorumuşdur. Regionlar üzrə payın 38%-dən 49%-ə yüksəlməsi göstərir ki, maliyyə xidmətlərinə çıxış paytaxtdan regionlara doğru genişlənmiş, iqtisadi aktivlik ölkə miqyasında daha balanslı şəkildə formalaşmağa başlamışdır. Rəqəmsal kanallarla verilən kreditlərin payının 12%-dən 47%-ə qədər yüksəlməsi bank sektorunda rəqəmsallaşmanın yüksək sürətlə getdiyini təsdiq edir və bu hal əməliyyat xərclərini azaldaraq kreditlərin əlçatanlığını daha da artırır. Rəqəmsal kreditləşmənin artması həm də kiçik kreditlərin verilmə prosesini sürətləndirmiş, daha çox vəsaitin daha qısa müddətdə iqtisadi dövriyyəyə daxil olmasına şərait yaratmışdır.

Ümumilikdə, cədvəldəki göstəricilər kiçik kredit xidmətlərinin həm miqyas, həm coğrafiya, həm də texnoloji baza baxımından inkişaf etdiyini və bank sektorunun strateji genişlənmə xəttinə uyğun şəkildə formalaşdığını göstərir.

### **İqtisadi fəaliyyət növləri üzrə kiçik kreditlərin bölgüsü**

Kiçik kreditlərin iqtisadi sahələr üzrə bölgüsü həmin kreditlərin iqtisadiyyatın müxtəlif sahələrində oynadığı rolu və təsir gücünü əks etdirir. 2019–2023-cü illər üzrə məlumatlar göstərir ki, kreditlərin paylanması ölkə iqtisadiyyatının struktur dəyişiklikləri ilə sıx əlaqəlidir. Ticarət və kənd təsərrüfatı sahələri kiçik kreditlər üçün ən cəlbedici istiqamətlər olmaqda davam edir, çünki bu sahələrdə fəaliyyət göstərən subyektlərin maliyyə tələbatı davamlıdır. Xidmət sektorunda payın mərhələli şəkildə azalması iqtisadi prioritetlərin müəyyən qədər yenidən formalaşdığını göstərir. Digər sahələrdə kredit payının zəifləməsi isə iqtisadi fəaliyyətin daha çox əsas sahələrdə cəmlənməsi ilə bağlıdır.

Ümumilikdə cədvəl kiçik kreditləşmənin iqtisadiyyatın aparıcı sahələrinə daha çox yönəldiyini nümayiş etdirir.

### **Cədvəl 2.**

#### *Kiçik kreditlərin iqtisadi fəaliyyət növləri üzrə payı*

| <b>İqtisadi sahə</b> | <b>2019</b> | <b>2020</b> | <b>2021</b> | <b>2022</b> | <b>2023</b> |
|----------------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|
| Ticarət              | 42%         | 44%         | 45%         | 46%         | 48%         |
| Kənd təsərrüfatı     | 18%         | 20%         | 21%         | 23%         | 24%         |
| Xidmət sektoru       | 27%         | 25%         | 24%         | 23%         | 22%         |
| Digər                | 13%         | 11%         | 10%         | 8%          | 6%          |

Cədvəl 2-nin məlumatları göstərir ki, ticarət sahəsi kiçik kreditlərin ən böyük payını təşkil etmiş və bu göstərici 2019-cu ildə 42%-dən 2023-cü ildə 48%-ə yüksəlmişdir. Bu artım ticarət sektorunda dövriyyənin yüksək olması, kiçik sahibkarların maliyyə dövriyyələrini tez-tez yeniləmək ehtiyacı və sektorun dinamik xarakteri ilə izah oluna bilər. Kənd təsərrüfatında kiçik kreditlərin payının 18%-dən 24%-ə yüksəlməsi regionlarda kənd təsərrüfatı fəaliyyətinin aktivləşməsi və aqrar sektorun dövlət proqramları vasitəsilə dəstəklənməsi ilə əlaqədardır. Xidmət sektorunda payın tədricən azalması göstərir ki, bu sahədə fəaliyyət göstərən müəssisələr daha çox öz maliyyə resurslarına əsaslanır və ya rəqəmsallaşma nəticəsində əlavə maliyyə ehtiyacı nisbətən zəifləyib. Digər sahələrdə payın 13%-dən 6%-ə düşməsi iqtisadi fəaliyyətin əsasən ticarət və kənd təsərrüfatında cəmlənməsinə dəlalət edir, çünki bu sahələr daha geniş bazara malikdir və daha çox kiçik kredit tələb edir[5].

Ümumilikdə analiz göstərir ki, kiçik kreditləşmə iqtisadiyyatın ən aktiv və genişlənən sahələrində daha intensiv formada tətbiq olunur və kredit axınının struktur xüsusiyyətləri iqtisadi prioritetlərlə uzlaşır. Bu dinamika həmçinin kiçik kreditlərin iqtisadi inkişafın lokomotiv sahələrinə yönəldiyini və maliyyə resurslarının daha səmərəli bölüşdürüldüyünü nümayiş etdirir.

Araşdırmalar göstərir ki, Azərbaycanda kiçik kredit xidmətlərinin inkişafı bir neçə əsas meyli özündə birləşdirir:

- kiçik kreditlərin ümumi həcmi və sayında davamlı artım müşahidə olunur;
- rəqəmsal kreditləşmə metodlarının genişlənməsi müştəri əhatəsini artırır;
- regionlar üzrə kreditləşmə nisbətən qeyri-bərabər olsa da, artım tendensiyası mövcuddur;
- ticarət, kənd təsərrüfatı və xidmət sahələri kiçik kreditlər üçün prioritet sektorlar olaraq qalır.

Beləliklə, bank sektorunda genişlənmə və kiçik kredit xidmətlərinin inkişafı iqtisadi fəallığın gücləndirilməsi, maliyyə inklüzivliyinin artırılması və sosial rifahın yaxşılaşdırılması baxımından strateji əhəmiyyət daşıyır.

### Ədəbiyyat

- [1]. Əliyev, İ.U. İqtisadi proseslərdə kredit mexanizmləri / İ.U.Əliyev, –Bakı: Elm, –2021. –245 s.
- [2]. Məmmədov, R.A. Bank işinin əsasları / R.A.Məmmədov, –Bakı: Qanun, –2020. –318 s.
- [3]. Kovalev, A.İ. Analiz финансового состояния предприятия / A.İ.Kovalev, V.P.Privalov, –M.: Центр экономики и маркетинга, –2019. –368 s.
- [4]. Hüseynov, Ə.M. Azərbaycan bank sektorunda kreditləşmə mexanizmləri və risklərin idarə edilməsi / Ə.M.Hüseynov. –Bakı: İqtisad Universiteti Nəşriyyatı, –2022, –276 s.
- [5]. Azərbaycan Respublikası Dövlət Statistika Komitəsi. Rəsmi statistik göstəricilər. [www.stat.gov.az](http://www.stat.gov.az)

### Summary

#### Expansion of the banking sector and the rise of small loan services in Azerbaijan Mammadova Sh. R.

**Keywords:** *banking sector, small loans, financial inclusion, credit portfolio, risk management*

The expansion of the banking sector and the improvement of financial inclusion have become key priorities in Azerbaijan's socio-economic development strategy. One of the essential directions of this policy is the strengthening of small loan services, which contribute to the activation of economic processes, support for low-income groups and micro-entrepreneurs, and the stimulation of new business initiatives. The increasing accessibility of small loans enhances the dynamism of the financial market and plays a vital role in ensuring sustainable economic development.

Small loan services provide flexibility for banks in diversifying their credit portfolios, improving risk management, and expanding their geographic coverage, especially in rural regions. Digital transformation in the banking sector has significantly simplified loan procedures and increased the share of online credit issuance. Despite certain risks such as high default probability and limited collateral, small loans remain a powerful tool for economic stimulation.

### Резюме

#### Расширение банковского сектора и рост услуг малых кредитов в Азербайджане Мамедова Ш. Р.

**Ключевые слова:** *банковский сектор, малые кредиты, финансовая инклюзия, кредитный портфель, управление рисками*

Расширение банковского сектора и повышение финансовой инклюзивности являются приоритетными направлениями социально-экономического развития Азербайджана. Одним из ключевых элементов данной политики является развитие услуг малых кредитов, которые обеспечивают активизацию экономической деятельности, поддержку малообеспеченных групп и микро-предпринимателей, а также стимулирование новых бизнес-инициатив.

Увеличение доступности малых кредитов способствует укреплению финансового рынка, повышает его устойчивость и играет важную роль в обеспечении экономического роста. Малые кредиты дают банкам возможность расширять клиентскую базу, диверсифицировать кредитные портфели и внедрять современные методы управления рисками. Цифровизация банковского сектора значительно упростила процесс получения кредитов и расширила географию финансовых услуг. Несмотря на существующие риски, малые кредитные услуги остаются важным инструментом поддержки экономической активности.